

**Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія музики» Дніпропетровської обласної ради»**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ВСП «Фаховий музичний
коледж», КЗВО «Дніпровська
академія музики» ДОР»

Олена ПОТОЦЬКА
«29» серпня 2025 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Додатковий інструмент»**

“Оркестрові духові та ударні інструменти”

Освітньо-професійний ступінь – Фаховий молодший бакалавр

Галузь знань – 02 «Культура і мистецтво»

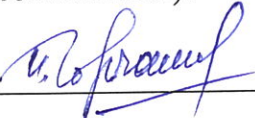
Спеціальність – 025 «Музичне мистецтво»

Освітньо-професійна програма – «Музичне мистецтво»

**Д н і п р о
2 0 2 5**

Розробник: викладач циклової комісії «Оркестрові духові та ударні інструменти» Світлана КОЛЕСНИК

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Додатковий інструмент» відповідає стандарту фахової передвищої освіти України, галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво», освітньо-професійній програмі «Музичне мистецтво» 2025 року, навчальним планам підготовки здобувачів освітньо-професійного ступеня Фаховий молодший бакалавр 2025-2026 навчального року (на основі повної загальної середньої освіти), методичним рекомендаціям Міністерства освіти і науки України (лист 1/9-434 від 09.07.2018 року «Щодо рекомендацій з навчально-методичного забезпечення»).

Гарант ОПП Ірина ГОРЧАКОВА

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Додатковий інструмент» відповідає стандарту фахової передвищої освіти України, галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво» затверджено та введено в дію рішенням методичної ради ВСП «Фаховий музичний коледж» КЗВО «Дніпровська академія музики» ДОР» (протокол № 1 від «29» серпня 2025 року).

Голова ради Олена ПОТОЦЬКА

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Додатковий інструмент» відповідає стандарту фахової передвищої освіти України, галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво» розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії «Оркестрові духові та ударні інструменти» ВСП «Фаховий музичний коледж» КЗВО «Дніпровська академія музики» ДОР» (протокол № 1 від «25» серпня 2025 року).

Голова циклової комісії
«Оркестрові духові та ударні інструменти» Юрій ЛЕВИЦЬКИЙ

1. Опис навчальної дисципліни

<i>Найменування показників</i>	<i>Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень і ступінь вищої освіти</i>	<i>Характеристика навчальної дисципліни</i>
Кількість кредитів – 6	Галузь знань – 02 «Культура і мистецтво»	Вибіркова
Загальна кількість годин – 180	Спеціальність – 025 «Музичне мистецтво»	Рік підготовки – 1-3
Тижневих годин: аудиторних – 1 самостійної роботи – 0,6	освітньо-професійній програма - «Музичне мистецтво»	Семестр – 1-6
Вид контролю – залік	Освітньо-професійний ступінь – Фаховий молодший бакалавр	Індивідуальні заняття – 109 годин
		Самостійна робота – 71 години

2. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчання

2.1. Метою дисципліни «Додатковий інструмент» є розвиток базових виконавських навичок гри на додатковому музичному інструменті, що сприяє розширенню професійного кругозору, збагаченню індивідуального музичного досвіду та формуванню багатогранного виконавського потенціалу. Опанування другого інструмента дозволяє студентам не лише поглибити розуміння особливостей інструментального виконання, а й знайти нові способи творчого самовираження, розширити знання про музичне мистецтво та його стилістичне різноманіття. Дисципліна сприяє формуванню універсальності, адаптивності та багатофункціональності музиканта у сучасному професійному середовищі.

2.2. Завдання дисципліни:

1. Опанування базових виконавських технік:

- Формування навичок гри на додатковому інструменті, включаючи оволодіння основами постановки рук, звукоутворення та координації.
- Вивчення специфічних особливостей техніки гри, властивих обраному інструменту.

2. Розвиток аналітичного мислення у виконавській діяльності:

- Аналіз музичних творів з позиції їхньої стилістичної, жанрової та драматургічної специфіки.
- Вивчення взаємозв'язків між різними інструментами з метою глибшого розуміння музичної структури.

3. Формування самостійності у роботі з репертуаром:

- Освоєння методів планування репетиційного процесу для досягнення виконавських цілей.
- Вивчення принципів підбору інструктивного та художнього репертуару відповідно до рівня підготовки.

4. Розширення музичного світогляду:

- Збагачення знань про технічні можливості та виконавські особливості інших музичних інструментів.
- Виховання гнучкості у підходах до інтерпретації музичних творів.

5. Інтеграція отриманих знань у професійну діяльність:

Використання опанованих навичок гри на додатковому інструменті для вдосконалення гри на основному інструменті.

- Застосування нових підходів до роботи з музичним матеріалом у педагогічній, ансамблевій та оркестровій діяльності.

2.3. Компетентності:

Загальні компетентності:

- Здатність до самостійного оволодіння новими знаннями, навичками та адаптації до змін у професійній діяльності.
- Розвиток міждисциплінарного мислення, що передбачає інтеграцію різних видів музично-виконавської діяльності.
- Вміння планувати та організовувати власний навчальний і творчий процес.
- Формування комунікаційних навичок для ефективної взаємодії з іншими музикантами, педагогами та слухачами.

Фахові компетентності:

- Здатність досягати технічної майстерності у грі на додатковому музичному інструменті, враховуючи його специфіку.
- Здатність здійснювати аналіз музичних творів для розуміння їхнього художнього змісту та інтерпретаційних можливостей.
- Вміння застосовувати нові техніки та прийоми для удосконалення виконавських можливостей на основному інструменті чи у вокальному мистецтві.
- Володіння методами добору репертуару, що враховує індивідуальні потреби та можливості студента.

2.4. Програмні результати навчання:

2.4.1. Знання:

- Особливості будови, техніки гри та репертуару додаткового музичного інструменту.

- Основні стилістичні, жанрові та технічні аспекти виконання творів для обраного інструменту.
- Основи постановки рук, дихання, артикуляції та інших елементів, специфічних для даного інструменту.
- Взаємозв'язок між технічними прийомами гри на різних інструментах та їхній вплив на виконавську майстерність.

2.4.2. Уміння:

- Виконувати музичні твори різного рівня складності на додатковому інструменті, демонструючи технічну стабільність і художню виразність.
- Інтерпретувати музичні твори з урахуванням стилістичних особливостей та драматургії.
- Розвивати слухові навички та здатність чути власне виконання у контексті ансамблевої чи сольної гри.
- Застосовувати отримані знання у виконавській практиці для покращення загальної техніки гри.

2.4.3. Комунікація:

- Взаємодіяти з іншими музикантами в ансамблевій, оркестровій та камерній практиці.
- Презентувати результати своєї виконавської діяльності перед аудиторією на академічних концертах, конкурсах чи інших творчих заходах.
- Пояснювати свої музичні ідеї та підходи до інтерпретації творів, використовуючи професійну термінологію.
- Будувати ефективну комунікацію у творчих та навчальних колективах для досягнення спільних музичних цілей.

3. Програма навчальної дисципліни

І рік вивчення (базовий рівень)

Основи постановки та опанування базових технік гри на інструменті

1. Основи гри на додатковому інструменті

- Постановка корпусу, рук та дихання для духових інструментів
- Вправи на розслаблення та координацію
- Основні принципи правильного звукоутворення

2. Формування звуку на інструменті

- Основи інтонування та артикуляції
- Виконання простих вправ для стабілізації звуку

3. Гама та прості вправи на розвиток техніки

- Вивчення мажорної гами у доступному діапазоні
- Просте арпеджіо
- Координація правої та лівої руки

4. Ритмічні вправи та прості етюди

- Робота з метрономом, розвиток точності ритму
- Виконання нескладних етюдів для технічного вдосконалення

5. Підготовка до першого концертного виступу

- Вибір твору відповідно до рівня студента
- Робота над диханням, координацією та фразуванням
- Підготовка сценічної поведінки

6. Основи артикуляції та штрихової техніки

- Легато, стакато, акцент
- Використання штрихів у простих вправах

7. Гама, вправи на розширення діапазону

- Вивчення мінорної гами у доступному діапазоні
- Розвиток технічної вправності

8. Виконання нескладних ансамблевих творів

- Ознайомлення з ансамблевою грою
- Інтонція та дихання в ансамблевій грі

9. Робота над творами

- Ознайомлення та прослуховування творів, написаних для обраного інструменту
- Вибір та вивчення твору, що відповідає рівню підготовки студента

10. Концертний виступ: перші результати

- Підготовка обраного твору до концертного виконання
- Робота над диханням та артикуляцією в художньому творі
- Аналіз досягнутих результатів та постановка подальшої мети.

2 рік вивчення (розширення технічного потенціалу)

1. Розширення діапазону та технічного арсеналу

- Ознайомлення з новими регістрами інструменту та їх особливостями звучання
- Виконання вправ для розширення діапазону
- Освоєння гри у середньому темпі з поступовим збільшенням швидкості

2. Гами та арпеджіо

- Виконання мажорних та мінорних гам у збільшеному діапазоні
- Робота над штрихами під час виконання гам
- Виконання секвенцій при роботі над гами

3. Вправи для покращення координації

- Використання метронома для розвитку стабільності темпу
- Використання змішаних штрихів у вправах та етюдах
- Виконання арпеджіо зі зміною штрихів

4. Контроль звуковедення

- Вправи на збереження стабільного звуку у всіх регістрах
- Виконання кантиленної мелодії зі зміною динаміки
- Виконання повільних пасажів із поступовим збільшенням темпу

5. Підготовка до концертного виступу

- Вибір твору відповідно до рівня студента
- Робота над диханням, координацією та фразуванням
- Підготовка сценічної поведінки

6. Розвиток артикуляції через різні штрихи

- Виконання вправ із чергуванням різних штрихів у межах однієї фрази
- Артикуляційні вправи для контролю атаки звуку
- Контроль рівномірності звуку у фразах із різними штрихами
- Використання артикуляційних прийомів у творах різних стилів

7. Гами у збільшеному діапазоні

- Освоєння мажорних та мінорних гам у збільшеному діапазоні
- Робота над рівномірністю руху у гамах
- Виконання арпеджіо з використанням різних штрихів

8. Робота з складнішими етюдами

- Вивчення етюдів із технічними складнощами
- Контроль якості звуку в етюдах

9. Виконання творів у різних стилях

- Вивчення особливостей виконання творів бароко та/або класицизму
- Освоєння стилістично правильного звуковедення
- Порівняння інтерпретацій одного твору у різних стилістичних трактуваннях

10. Підготовка до концертного виступу

- Вибір та розбір твору для виступу
- Робота над динамікою, фразуванням та сценічною виразністю
- Виконання твору на відкритому прослуховуванні або репетиції перед аудиторією
- Аналіз виконання та внесення коректив

3 рік вивчення (професійне вдосконалення)

Підготовка до самостійного творчого виконання, збагачення виразних можливостей

1. Робота над технічним вдосконаленням

- Тренування точності та рівномірності руху у швидкому темпі
- Виконання трелей, форшлагів, мордентів та інших дрібних прикрас
- Контроль якості звуку при швидкому темпі

2. Виконання концертного етюд

- Вибір та розбір технічно складного етюд
- Робота над штриховою та динамічною структурою
- Виконання етюд з поступовим прискоренням темпу

3. Гама у різних темпах та ритмах

- Виконання гам у різних темпових варіаціях (повільно, середньо, швидко)
- Вправи з пунктирним ритмом та зміною акцентів
- Виконання секвенцій, гам терціями та октавами

4. Ансамблева гра

- Слухання партнера та баланс у грі
- Робота над синхронністю у ритмічних структурах
- Інтонація та динамічні відтінки

5. Підготовка концертного твору

- Вибір твору середньої складності для публічного виступу
- Детальний аналіз драматургії твору
- Робота над музичною фразою та артикуляцією
- Сценічна підготовка та розвиток артистизму

6. Аналіз і інтерпретація у різних стилях

- Вивчення особливостей виконання творів епохи романтизму
- Аналіз історичного контексту та стилістики твору
- Робота з варіативними інтерпретаційними підходами

7. Удосконалення динамічної та тембрової палітри

- Виконання творів із складними динамічними переходами
- Використання контрастів у звуковеденні
- Вправи на м'якість атаки та зміну тембру
- Виконання творів із варіативними тембральними рішеннями

8. Техніки роботи з довгими фразами

- Виконання кантиленного зв'язного звучання
- Контроль фразування у довгих пасажах
- Робота над артикуляційними зупинками у довгих лініях
- Вправи на рівномірність динамічного нарощування

9. Робота над творами

- Ознайомлення та прослуховування творів, написаних для обраного інструменту
- Вибір та вивчення твору, що відповідає рівню підготовки студента

10. Фінальний концертний виступ

- Підготовка обраного музичного твору до його виконання.

- Робота над штрихами, диханням, фразуванням, динамічними відтінками
- Демонстрація технічної та музичної майстерності. Аналіз виступу, самооцінка та оцінка педагогом
- Підбиття підсумків навчання та рекомендації для подальшого розвитку

4. Структура навчальної дисципліни

Назва розділу і теми	Кількість годин					
	Усього	У тому числі				
		Лекції ї	Практ . .	Лабор . .	Індив . .	Сам.р . .
1 рік вивчення						
Тема 1. Основи гри на додатковому інструменті					3	2
Тема 2. Формування звуку на інструменті					3	2
Тема 3. Гами та прості вправи на розвиток техніки					3	2
Тема 4. Ритмічні вправи та прості етюди					3	2
Тема 5. Підготовка до першого концертного виступу					5	3
Тема 6. Основи артикуляції та штрихової техніки					3	2
Тема 7. Гами, вправи на розширення діапазону					4	3
Тема 8. Виконання нескладних ансамблевих творів					3	3
Тема 9. Робота над творами					7	4
Тема 10. Концертний виступ: перші результати					4	2
<i>Разом за 1 рік вивчення</i>					38	25
2 рік вивчення						
Тема 1. Розширення діапазону та технічного арсеналу					3	2
Тема 2. Гами та арпеджіо					3	2
Тема 3. Вправи для покращення координації					3	2
Тема 4. Контроль звуковедення					3	2
Тема 5. Підготовка до концертного виступу					5	3
Тема 6. Розвиток артикуляції через різні штрихи					3	2

Тема 7. Гама у збільшеному діапазоні					4	3
Тема 8. Робота з складнішими етюдами					3	3
Тема 9. Виконання творів у різних стилях					7	4
Тема 10. Підготовка до концертного виступу					4	2
<i>Разом за 2 рік вивчення</i>					38	25
3 рік вивчення						
Тема 1. Робота над технічним вдосконаленням					3	2
Тема 2. Виконання концертного етюд					2	1
Тема 3. Гама у різних темпах та ритмах					2	2
Тема 4. Ансамблева гра					3	2
Тема 5. Підготовка концертного твору					5	2
Тема 6. Аналіз і інтерпретація у різних стилях					3	2
Тема 7. Удосконалення динамічної та тембрової палітри					3	1
Тема 8. Техніки роботи з довгими фразами					2	2
Тема 9. Робота над творами					6	3
Тема 10. Фінальний концертний виступ					4	1
<i>Разом за 3 рік вивчення</i>					33	18
Усього годин	180				109	71

**5. Теми лекційних занять
навчальним планом не передбачені**

**6. Теми лабораторних занять
навчальним планом не передбачені**

**7. Теми індивідуальних занять відповідають програмі навчальної
дисципліни**

8. Самостійна робота

<i>Назва розділу і теми</i>	<i>Усього годин</i>
1 рік вивчення	
Тема 1. Виконати вправи на правильну постановку рук (записати відео для самоконтролю).	2
Тема 2. Виконати вправи на тримання довгих нот у рівному темпі з контролем динаміки.	2

Тема 3. Вивчити мажорну гаму в повільному та середньому темпі, виконати із метрономом.	2
Тема 4. Відпрацювати ритмічні малюнки, записати їхнє виконання для самоперевірки.	2
Тема 5. Виконати вибраний твір кілька разів із записом для аналізу динаміки та координації.	3
Тема 6. Виконати прості вправи на зміну артикуляції (легато/стакато).	2
Тема 7. Вивчити мінорну гаму у доступному діапазоні, виконати із метрономом.	3
Тема 8. Виконати свою партію в ансамблевому творі під метроном (або під аудіозапис іншої партії).	3
Тема 9. Прослухати кілька виконань вибраного твору, порівняти стилістику інтерпретації.	4
Тема 10. Провести самостійну репетицію, відпрацювати сценічну поведінку перед дзеркалом.	2
2 рік вивчення	
Тема 1. Виконати вправи на поступове розширення діапазону, записати для самоконтролю.	2
Тема 2. Відпрацювати арпеджіо в різних темпах із акцентами на точність.	2
Тема 3. Виконати вправи на незалежність рук.	2
Тема 4. Виконати кантиленні вправи на розвиток стабільного звуку в різних регістрах.	2
Тема 5. Виконати твір у концертному темпі, записати для самоконтролю.	3
Тема 6. Відпрацювати артикуляцію у фразах, змінюючи штрихи кожні два такти.	2
Тема 7. Відпрацювати гами з використанням різних штрихів.	3
Тема 8. Виконати етюд у повільному темпі, поступово нарощувати швидкість.	3
Тема 9. Прослухати різні виконання вибраного твору, зробити власний аналіз.	4
Тема 10. Виступити перед невеликою аудиторією (родичі, друзі) для звикання до сцени.	2
3 рік вивчення	
Тема 1. Відпрацювати форшлаги, морденти, трелі у різних тональностях.	2
Тема 2. Записати виконання етюду, проаналізувати власні помилки.	1
Тема 3. Виконати гами у пунктирному ритмі, змінюючи акценти.	2
Тема 4. Відпрацювати ансамблевий твір під метроном або запис партнера.	2
Тема 5. Проаналізувати форму твору, зробити розмітку фразування.	2
Тема 6. Виконати фрагмент твору у двох різних інтерпретаціях.	2

Тема 7. Відпрацювати динамічні контрасти у вибраному творі.	1
Тема 8. Виконати вправи на рівномірність дихання у фразах.	2
Тема 9. Прослухати виконання твору, порівняти стилістичні особливості.	3
Тема 10. Виконати програму з увагою до динаміки, фразування, сценічного образу.	1
Усього годин	71

9. Індивідуальні завдання відповідають самостійній роботі студента

10. Методи та технології навчання

1. Пояснювально-ілюстративний метод

- Демонстрація технічних прийомів гри на додатковому інструменті викладачем.
- Усні пояснення щодо особливостей постановки, звукоутворення та артикуляції.
- Аналіз виконання студентом із коментарями викладача.

2. Практичний метод

- Виконання студентом вправ, етюдів і репертуару під керівництвом викладача.
- Робота над технічними прийомами, інтонацією, артикуляцією та тембровими особливостями.
- Регулярне виконання індивідуальних завдань із подальшим обговоренням результатів.

3. Аналітичний метод

- Аналіз нотного тексту: особливостей структури твору, технічних і художніх труднощів.
- Порівняльний аналіз техніки виконання на основному та додатковому інструментах.
- Розбір помилок і пошук шляхів їх виправлення.

4. Проблемно-пошуковий метод

- Створення проблемних ситуацій під час виконання технічних завдань.
- Стимулювання студентів до самостійного вирішення технічних або інтерпретаційних завдань.
- Пошук оптимальних виконавських рішень для художньої інтерпретації твору.

5. Метод самостійної роботи

- Виконання вправ і репертуару поза межами аудиторних занять.
- Використання записів власного виконання для самостійного аналізу.
- Робота з додатковою літературою та навчальними матеріалами.

6. Ігровий метод

- Виконання творчих імпровізацій, спрямованих на розкриття можливостей додаткового інструмента.
- Використання елементів гри (змагання між студентами) для вдосконалення техніки.

7. Метод навчального концерту

- Організація академічних виступів для закріплення виконавських навичок.
- Підготовка до публічних виступів із акцентом на сценічну майстерність.

11. Методи та критерії оцінювання

Дисципліна "Додатковий інструмент" оцінюється за системою "зараховано" / "не зараховано".

Критерії для отримання "зараховано":

- Демонстрація оволодіння технічними особливостями додаткового інструмента.
- Успішне виконання технічних вправ (гами, арпеджіо, етюди) із дотриманням інтонації, артикуляції та тембрових вимог.
- Підготовка і виконання одного або декількох творів із репертуару для додаткового інструмента.
- Активна участь у заняттях, виконання індивідуальних завдань та самостійна робота.
- Надання власної рефлексії: студент повинен оцінити свій прогрес і вказати аспекти, які ще потребують вдосконалення.

Критерії для отримання "не зараховано":

- Невиконання обов'язкових завдань із програми (вправ, етюдів, репертуару).
- Систематичне ігнорування рекомендацій викладача.
- Низький рівень технічної підготовки, що унеможливорює виконання базового репертуару.
- Відсутність участі в заняттях або незадовільна підготовка.

Особливості оцінювання:

- Після фінального заняття студент отримує від викладача відгук, який охоплює сильні та слабкі сторони його роботи.
- Студент також має самостійно охарактеризувати свій прогрес, що включає аналіз досягнень і визначення напрямків для подальшого вдосконалення.

Остаточний вердикт – «зараховано» чи «не зараховано» – враховує технічний і художній рівень виконання, а також прогрес студента протягом курсу.

12. Методичне забезпечення

12.1 Друковані та електронні матеріали.

12.2 Робоча програма з дисципліни «Додатковий інструмент»

12.3 Силабус дисципліни «Додатковий інструмент»

13. Рекомендована література

Основна

1. Терлецький М. М. Виконавсько-методичні компоненти основ професійної майстерності тромбоніста : навчально-методичний посібник / М. М. Терлецький. – Рівне : НУВГП, 2020. – 48 с.
2. Жульєв А.П. Хрестоматія «Тромбон» Вип. 2 Нотне видання – Запоріжжя: Видавець ФОП Шепель Г.В., – клавір – 60 с., партія – 20с. – 2021 р.
3. Олександр Яковчук. Музика для флейти. Поліграфічний центр «Спринт – сервіс», видання, 2021.
4. Олександр Яковчук. Музика для гобоя. Поліграфічний центр «Спринт – сервіс», видання, 2021.
5. Олександр Яковчук. Музика для кларнета. Поліграфічний центр «Спринт – сервіс», видання, 2021.
6. Олександр Яковчук. Музика для мідних духових інструментів. Поліграфічний центр «Спринт – сервіс», видання, 2021.
7. Олександр Яковчук. Музика для фагота. Поліграфічний центр «Спринт – сервіс», видання, 2021.
8. Гамбель М. Й. Методичні поради гри на трубі в дитячих музичних школах та школах мистецтв. – Рівне : Волин. обереги, 2022. – 40 с.
9. Терлецький М.М. Початкова школа гри на тромбоні : навч. посіб. Рівне: НУВГП, 2022. 220 с.

Додаткова

1. Жульєв А.П., Жульєв А.А. Art-Jazz. Джазові п'єси для саксофона-альта та фортепіано / А.П. Жульєв, А.А. Жульєв. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. – 32 с. + 12 с.
2. Жульєв А.П. Тромбон. Випуск I / упор. Жульєв А.П. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. – 68 с. + 20 с.
3. Закопець Л.М. Гобойні награвання: Навчально-методичний посібник / Л.М. Закопець. – Рівне: Волин. обереги, 2019. – 36 с.
4. Щербанюк В.Ф.. Збірка п'єс для юного саксофоніста : Навчально-методичний посібник для учнів духового відділу МШ та ШМ / Володимир Щербанюк. – Чернівці : «Місто», 2019. – 168 с.
5. Білий Є.М. Технологія гри на трубі. Лексика джазу: досвід анатомічного та фізіологічного дослідження проблем. Вінниця: Нова Книга, 2013. 168 с.
6. Денисенко Я.О. Про деякі напрямки розвитку сучасного українського гобойного репертуару. Проблеми методики та виконавства на духових інструментах. 2009. В. 83. С. 116–127.
7. Круль П.Ф. Духовий інструментарій в історії музичної культури України. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2013. 219 с.
8. Teal L. The art of saxophone player. New Jersey: Summy birchard music Princeton, 1963. 119 p.
9. Thurston F. Clarinet technique. London: Oxford university, 1956. 85 p.
10. Wick D. Trombone technique. London: Oxford university Press, 1984. 130 p.

14. Інформаційні ресурси

1. **International Double Reed Society (IDRS)** – <https://www.idrs.org>
Ресурс для виконавців на гобої та фаготі, включаючи методичні матеріали, нотні видання та рекомендації від провідних педагогів.
2. **Percussive Arts Society** – <https://www.pas.org>
Онлайн-бібліотека ресурсів для виконавців на ударних інструментах: навчальні посібники, відеоуроки, репертуар для різних ударних інструментів.

3. **IMSLP (Petrucci Music Library)** – <https://imslp.org>
Безкоштовна бібліотека нотної літератури для всіх видів інструментів. Великий вибір творів для споріднених духових і ударних інструментів.
4. **Архів української музики** – <https://ukrainianmusicarchive.com>
Бібліотека зразків української інструментальної музики, включаючи твори для духових і ударних інструментів.
5. **Band Music PDF Library** – <https://bandmusicpdf.org>
Онлайн-бібліотека з нотами для духових оркестрів, включаючи сучасні твори для різновидів інструментів.
6. **The Clarinet Pages** – <https://www.theclarinetpages.net>
Інформація про техніку гри на різновидах кларнета, від баскларнета до контральто. Рекомендації з вибору репертуару, техніки та аксесуарів.
7. **Flute World** – <https://www.fluteworld.com>
Ресурс для флейтистів: нотна література для флейти піколо, альтової та басової флейт, відеоуроки, нотні збірники.
8. **The Horn Society** – <https://www.hornsociety.org>
Матеріали для виконавців на валторні, зокрема інформація про альтову валторну та її репертуар.
9. **Trumpet Herald** – <https://www.trumpetherald.com>
Форум і ресурс для трубачів із нотними матеріалами для споріднених інструментів мідної групи (тенорова труба, корнет тощо).
10. **Музична Україна** – <https://musicalukraine.com.ua>
Національний портал про музику, зокрема українські твори для духових та ударних інструментів.
11. **Woodwind & Brasswind** – <https://www.wwbw.com>
Портал із нотами, статтями про гру на дерев'яних та мідних духових інструментах, а також рекомендаціями щодо їх обслуговування.
12. **Orchestral Bassoon** – <https://www.orchestralbassoon.com>
Спеціалізований ресурс для виконавців на фаготі, включаючи вправи та розбір оркестрових партій.